

## Els sobrenoms en la literatura: criteris a l'hora de traduir

Anna-Maria Corredor Plaja

DOI: 10.2436/15.8040.01.206

### Resum

Igual que en el món real, en la vida quotidiana fictícia que ens fa viure la literatura ens trobem sovint amb personatges, animals, llocs, que són designats amb sobrenoms de diverses menes, incloent-hi els que estan fets a partir de jocs de paraules. Com tractem aquest contingut onomàstic en el moment de traduir? Antropònims i topònims solen mantenir-se en la seva forma original, però què passa amb els sobrenoms? Quins criteris seguim a l'hora de decidir si els mantenim en la forma original, o si els adaptem, o si els traduïm? A partir d'exemples extrets d'obres de la literatura francesa que han estat traduïdes al català, o que estan en projecte de traducció, ens proposem reflexionar sobre el tractament dels sobrenoms en l'àmbit de la traducció literària i sobre les possibles maneres de resoldre els problemes que plantegen, tot plegat amb l'objectiu d'aportar elements de discussió en aquesta parcel·la tan específica de l'onomàstica literària.

\*\*\*\*\*

### 1. Sobrenoms i traducció

No són pocs els estudiosos que han publicat treballs dins l'àmbit de l'onomàstica literària i que han insistit en la importància que els autors solen donar als noms propis (topònims, antropònims, zoònims...) que apareixen en les seves obres. Tal com ho recorda Eugeni Perea (2006) en un article molt complet, el mateix Enric Moreu-Rey havia iniciat una línia de recerca en aquest sentit, que es va estroncar malauradament abans que hagués pogut produir tots els seus fruits. En efecte, les fonts literàries són un material molt valuós per a l'estudi de l'onomàstica, tal com ho demostren els nombrosos articles publicats sobre aquesta temàtica en les pàgines del *Butlletí de la Societat d'Onomàstica (BISO)*, alguns de caràcter general i d'altres centrats en l'onomàstica d'autors concrets, i en altres revistes especialitzades (com ara *Onoma*) o en actes de congressos (els organitzats per l'ICOS, o per la mateixa Societat d'Onomàstica, en són un bon exemple).

En canvi, no hi ha pas tanta bibliografia especialitzada en l'àmbit molt més concret del tractament dels sobrenoms en la traducció, tot i que s'han publicat força estudis sobre com tractar els noms propis en general; en el camp de la traducció al català cal destacar, per exemple, els treballs de M. Teresa Espinal (1989-1991 i 1994). Tampoc no es dediquen gaires línies als sobrenoms en els diferents manuals d'estil que hem pogut consultar: així, el *Llibre d'estil* de la Universitat Pompeu Fabra<sup>1</sup> esmenta només els «noms propis de persona» i indica que «no s'han de traduir» llevat d'alguns casos «ja consagrats per la tradició», però no s'esmenta pas el cas dels sobrenoms. El *Llibre d'estil* de la Universitat de Girona, després d'indicar que «els antropònims o noms propis de persona no es tradueixen», precisa: «tampoc no es tradueixen els sobrenoms, pseudònims, hipocorístics i altres variants de noms propis».<sup>2</sup> En els *Criteris de la Universitat de Barcelona (CUB)* s'esmenten «sobrenoms, renoms i pseudònims» però només per determinar en quin cas cal escriure'ls en cursiva o en rodona. Llegim les mateixes recomanacions al *Llibre d'estil* d'Enciclopèdia Catalana. Els *Criteris de traducció al català* de la UOC no inclouen cap referència explícita a la traducció dels

<sup>1</sup> Remetem a l'apartat de webliografia (5.2) per a les referències de les obres publicades en suport digital citades en aquest capítol.

<sup>2</sup> Llegim pràcticament el mateix en els *Criteris de traducció de noms, denominacions i topònims* editats per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya (1999, 11): «Els sobrenoms, renoms, pseudònims, renoms col·lectius, hipocorístics i altres variants dels noms no es tradueixen».

sobrenoms, que queden així englobats en l'etiqueta dels «noms propis de persona». En totes aquestes fonts, doncs, podem dir que el tema de la traducció dels sobrenoms, si és que es considera, es fa com de passada, i queda així diluït en la gran massa dels noms propis de persona. Per tant, segons les fonts esmentades, cal entendre que si la recomanació general és que els noms propis de persona no s'han de traduir, els sobrenoms tampoc. Un cas diferent és el que trobem en el *Llibre d'estil* de Vilaweb, en el qual, després d'unes recomanacions per als noms de persona i per als noms de lloc, es precisa: «Els noms restants adés s'adapten o es tradueixen, adés no». Aprofitant l'ambigüitat de la frase, potser es podrien incloure els sobrenoms en aquests «noms restants»... De fet, aniria molt bé poder-ho fer, atès que, com veurem més endavant, els sobrenoms no admeten una solució única en el moment de traduir.

Finalment, acabem aquest apartat amb una molt encertada observació que llegim al *Llibre d'estil de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA)*: «Quan un nom propi té un valor significatiu, convé traduir-lo», i a continuació s'exposen uns quants casos en què això pot passar, entre els quals el dels sobrenoms (l'Home de Gel i el Pica-soques són els exemples que es proposen). A més, es precisa: «En aquest últim cas és recomanable, fins i tot, crear noms nous no tan sols per raons de significat, sinó també d'eufonia, perquè en la llengua original pot ser que tinguin connotacions onomatopèiques o afectuoses que es perden si no es tradueixen». Aquesta observació permet fer dues reflexions importants: en primer lloc, es reconeix que hi ha noms propis amb un significat que va més enllà del seu valor denotatiu; en segon lloc, s'intueix la preocupació pel resultat de la traducció, per l'efecte que els mots traduïts han de provocar en el lector del text d'arribada. Com ho assenyala M. Teresa Espinal (1989-1991, 84): «El objetivo del traductor debe ser escoger un elemento lingüístico que evoque en el lector del texto terminal unas imágenes análogas a aquellas que pueda tener el lector del texto original». Per tant, amb certs sobrenoms caldrà filar molt prim a l'hora de traduir: els sobrenoms no són una espècie homogènia, sabem que admeten diverses classificacions (Moreu-Rey, 1981) i que, la majoria de les vegades, no ens podem confiar del seu significat lingüístic, sinó que ens cal una informació suplementària per copsar-ne tot el sentit. Com ho recordava Joan Miralles (1996, 19): «En la formació dels malnoms intervenen una sèrie de factors que no solament apunten a una fita semàntica, és a dir purament significativa, sinó també estilística, susceptible de tenir un sentit metafòric, de vegades humorístic, de vegades acumulador d'una gran càrrega irònica i/o agreujant...». Així doncs, la tasca prèvia del traductor consistirà a interpretar de la millor manera possible els sobrenoms del text original per tal d'aconseguir reproduir-ne l'efecte amb els recursos lingüístics de la llengua meta.

## 2. La informació metaonomàstica

Christian Ionescu (1993, 308) afirma que l'objecte d'estudi de l'onomàstica literària és la *informació onomàstica* i el *discurs metaonomàstic*. Des del punt de vista dels sobrenoms, ens interessa especialment el concepte de discurs metaonomàstic, que Ionescu defineix així:

«...una clase especial de información sobre el propio sistema utilizado, proporcionada por la voz autorial, las voces narrativas e incluso personajes que muestran interés en varios aspectos de la onomástica. El discurso metaonomástico puede consistir en “ejemplos” [...] y “comentarios” que analizan e interpretan nombres e incluso aspectos referentes a la construcción y el funcionamiento del sistema. La función general del discurso, aparentemente paradójica, es la de descifrar lo que el sistema codifica, operación que, en realidad, no es más que un intento del autor de orientar al lector hacia una cierta interpretación de los nombres».

Creiem que aquesta «interpretació dels noms» té molt a veure amb el que Moreu-Rey (1995, 47) anomenava en l'àmbit dels sobrenoms l'*etiologia*, que definia com «l'estudi de les

causes i les circumstàncies de la creació», aspecte certament indispensable per copsar-ne tot el sentit més enllà del pur significat lingüístic. En aquest cas, tal com ja ho vam remarcar en dos treballs anteriors (Corredor Plaja, 2000 i 2002), l'escriptor, de la mateixa manera que ha fet una tria en el seu sistema lingüístic a l'hora d'organitzar el seu discurs, també ha fet un acte de creació onomàstica i ha batejat els personatges i els llocs de la seva obra segons uns criteris subjectius. Méndez Ferrín (2002), en recordar els seus inicis com a escriptor, esmenta el «poder de suggestió», la «màgia evocadora», el «plaer de crear noms». M. Àngels Vidal (1995, 92) destaca l'interès que molts autors posen en els noms propis: «Amb els noms propis s'hi recreen, s'hi entretenen, fan parar l'atenció al lector, comenten el nom, l'expliquen, en donen tota mena de detalls (de caràcter lingüístic i tot)» i assenyala igualment que «els noms inventats tenen sovint una funció crítica o lúdica» (ibid., 95). Destacàvem en un estudi anterior (Corredor Plaja, 2008, 134) que amb els noms l'escriptor vol «provocar la reacció del lector, impactar-lo amb un efecte còmic».

Bé podem dir que el lector només pot conèixer les circumstàncies de la creació onomàstica si és capaç de trobar-ne pistes en el cosmos de l'escriptor o en la mateixa obra. Sens dubte que aquest és un aspecte cabdal a l'hora de traduir, si el que es pretén en el moment de reescriure/recrear una obra és que el text provoqui als lectors per a qui es tradueix el mateix efecte que provocava l'original. En definitiva, una traducció ha de transmetre el plaer d'inventar noms. I per això, centrant-nos en els sobrenoms, el traductor n'ha de poder conèixer l'etiologia, la motivació real, per decidir si opta per traduir-los, adaptar-los, inventar-ne de nous o mantenir-los en la seva forma original. En qualsevol cas, de la mateixa manera que el món dels sobrenoms és atípic, en el sentit que defugen les normes lingüístiques i tenen el seu propi funcionament, no es pot aplicar una fórmula única a l'hora de traduir.

### 3. Alguns exemples de sobrenoms en obres traduïdes o en projecte de traducció

#### 3.1. *Charles Nodier: La Fée aux Miettes / La Fada de les Engrunes*<sup>3</sup>

En el capítol cinquè d'aquesta novel·la, Nodier (1982, 148) dedica unes línies a explicar el perquè del sobrenom d'aquest peculiar personatge femení:

«Cette science de souvenirs [...] lui avait donné, comme vous pouvez croire, un immense crédit dans les écoles où elle venait journellement recueillir pour ses repas les débris de nos déjeuners, et cette dernière particularité [...] avait valu à la pauvre naine, parmi les jeunes garçons de mon âge, un surnom assez fantasque: on l'appelait la Fée aux Miettes. C'est ainsi que je vous en parlerai à l'avenir».

És evident que en el text català calia traduir el sobrenom, i més encara tractant-se del títol del llibre. Destaquem l'última frase de la citació: com passa en la vida real, un cop que el personatge ha estat batejat, el sobrenom s'imposa i aconsegueix arraconar el nom. Concretament, en aquest cas, la Fada de les Engrunes era anomenada anteriorment la nana de Granville, que podia haver estat també un sobrenom prou reeixit.

En la mateixa obra, al capítol onzè (ibid., 195), trobem tres personatges batejats amb uns noms anglesos ben expressius. En aquest cas l'autor no dona cap explicació d'una manera explícita, però tots tres tenen a veure amb el tarannà dels personatges:

«...il faut, beau charpentier, que mistress Speaker n'ait pas mis aujourd'hui d'eau dans son vin, ou que l'honnête Finewood, votre maître, vous ait regalé lui-même d'un peu plus d'ale que de coutume, pour que vous ayez oublié le nom de votre petite Folly Girlfree».

<sup>3</sup> Charles Nodier publicà aquest relat fantàstic el 1832. Edicions de 1984 en va publicar la traducció catalana el 2008.

Atès que l'acció de l'obra transcorre en gran part a Escòcia i que l'autor potser escrivint aquests noms en anglès va voler transmetre el color local, en la traducció catalana vam optar per deixar-los igualment en anglès, però afegint tanmateix una nota explicativa a peu de pàgina en la qual destaquem que es tracta d'uns sobrenoms molt expressius i que la senyora Xerrameca, el senyor Bosquesplèndid i la Beneita Disbauxada podrien ser els equivalents en la nostra llengua. La funció de la nota explicativa és permetre que el lector que domina poc (o gens) la llengua estrangera copsi plenament tot el sentit d'aquests apel·latius i la seva funció còmica.

Troblem encara un altre exemple en la mateixa obra: en el capítol sisè apareixen tres personatges anomenats Jacques, Didier i Nabot. Del tercer personatge, l'autor ens fa saber que és un mal estudiant i que sempre és l'últim de la classe, però no diu pas explícitament que Nabot sigui un sobrenom, tot i que hi ha moltes possibilitats que ho sigui. També aquí, vam optar per mantenir el nom, que l'autor fa funcionar com si fos un apel·latiu de debò, al costat de Jacques i Didier, però vam afegir una breu nota, en la qual expliquem que aquest nom equival a Ceballot en la nostra llengua.

### 3.2. Émile Zola: *La Terre* / *La Terra*<sup>4</sup>

Vidal Colell (1995, 92) fa una assenyada reflexió sobre el valor que Honoré de Balzac atorgava a l'onomàstica en les seves obres: «Balzac confia a l'onomàstica la missió d'assenyalar l'aspecte físic, el caràcter, la classe social, la professió dels personatges, llur tipus de vida». Creiem que aquesta afirmació es pot aplicar també al gran Zola, si més no analitzant els noms d'alguns personatges de la seva novel·la *La Terra*. En aquesta obra trobem un personatge, el germà petit de la família Fouan, a qui l'autor ha posat el sobrenom de Buteau, i Zola (1966, 381) ho explica així en el segon capítol de la primera part:

«Buteau, le cadet, âgé de vingt-sept ans, devait ce surnom à sa mauvaise tête, continuellement en révolte, s'obstinant dans des idées à lui, qui n'étaient celles de personne. Même gamin, il n'avait pu s'entendre avec ses parents...».

Es tracta, doncs, d'una persona amb un caràcter molt especial, tossuda, obstinada, caparruda, i vam optar per anomenar-lo en català el Cabut, que ens sembla que transmet prou bé la idea del text original. De fet, la informació metaonomàstica ajuda a vincular aquest mot amb la paraula francesa *but* (objectiu, propòsit, topall fins i tot) o amb el verb *buter* i permet descartar altres interpretacions.

En el mateix capítol (ibid., 380), trobem un altre sobrenom, el de l'hereu de la família Fouan:

«...cet Hyacinthe que tout le pays connaissait sous le surnom de Jésus-Christ [...] Un grand gaillard entra, dans toute la force musculieuse de ses quarante ans, les cheveux bouclés, la barbe en pointe, longue et inculte, avec une face de Christ ravagé, un Christ soulard, violeur de filles et détresseur de grandes routes».

En aquest cas, el sobrenom destaca l'aspecte físic del personatge, i evidentment que el sobrenom només es podia traduir per Jesucrist.

En el tercer capítol (ibid., 392), apareix el personatge de «Michel Fouan, dit Mouche». Al contrari dels exemples anteriors, l'autor no explica en cap moment el perquè d'aquest sobrenom,<sup>5</sup> que hem decidit traduir literalment: «Michel Fouan, anomenat Mosca». En el mateix capítol trobem també «Marianne Fouan, dite la Grande», filla gran de la família

<sup>4</sup> Émile Zola publicà aquesta novel·la, quinzè volum de la sèrie dels Rougon-Macquart, el 1887. Edicions de 1984 en publicà la traducció catalana el 2012.

<sup>5</sup> Hi ha la possibilitat que l'explicació es trobi en algun altre volum de la sèrie dels Rougon-Macquart, però no ho hem pogut acabar de comprovar.

Fouan, que hem traduït per «Marianne Fouan, anomenada la Gran». I encara en el mateix capítol (ibid., 399), apareix el personatge anomenat «la Trouille», una noieta de dotze anys una mica salvatjota i filla d'en Jesucrist. En aquesta ocasió, l'autor dedica unes línies a explicar el perquè del sobrenom:

«Et, si tout le monde l'appelait la Trouille, quoiqu'elle portât le beau nom d'Olympe, cela venait de ce que Jésus-Christ, qui gueulait contre elle du matin au soir, ne pouvait lui adresser la parole, sans ajouter: "Attends, attends! Je vas te régaler, sale trouille!"».

Doncs bé, aquesta última frase ha estat traduïda per: «Espera, espera! Ara sabràs el que és bo, fotuda merdosa!» i, per tant, el personatge ha quedat batejat en català amb el sobrenom de la Merdosa. Aquest sobrenom, que, com veiem, prové d'una expressió delocutiva, es repeteix nombroses vegades al llarg del text, atès que només trobem Olympe a la citació que acabem d'esmentar.<sup>6</sup>

En el capítol cinquè de la primera part (ibid., 424), apareixen tota una sèrie de sobrenoms aplicats a bandolers:

«Le Beau-François, le chef célèbre, le successeur de Fleur-d'Épine, cette nuit-là, avait avec lui le Rouge-d'Auneau, son lieutenant, le Grand-Dragon, Breton-le-cul-sec, Lonjumeau, Sans-Pouce, cinquante autres, tous le visage noirci [...] Et, invariablement, le récit se terminait par le procès et l'exécution, à Chartres, de la bande des Chauffeurs, que le Borgne-de-Jouy avait vendue...».

En el text català, els bandolers s'anomenen: François l'Eixerit, Flor d'Espina, Pèl-roig d'Auneau, el Gran Dragó, el Bretó Buidaampolles, en Lonjumeau, en Sense Polze, la banda dels Xofers (sobrenom col·lectiu) i el Borni de Jouy. Pel que fa al Bretó Buidaampolles, hem relacionat el sobrenom del text original amb l'expressió francesa *faire cul sec*, que vol dir beure's un got d'alcohol d'una tirada; quant a Lonjumeau, amb una nota a peu de pàgina expliquem que aquest sobrenom, com en el cas del Pèl-roig d'Auneau i el del Borni de Jouy, és possible que faci referència al lloc de procedència d'aquest bandit (Longjumeau és una població situada a una vintena de quilòmetres al sud-oest de París).

En el capítol tercer de la tercera part (ibid., 643), trobem el personatge anomenat Canon: «Leroi, dit Canon». L'autor no explica el perquè del sobrenom. Tanmateix, sembla evident que l'apel·latiu té molt a veure amb les idees revolucionàries del personatge, i per tant, hem optat per fer una traducció literal i anomenar-lo en català Canó.

En el capítol cinquè de la tercera part (ibid., 581), apareix un individu anomenat «le père Saucisse», sense cap indicació que permeti saber si Saucisse és un sobrenom o un cognom. Tot i que Saucisse existeix com a cognom a França, amb una referència clara a l'ofici de xarcuter, per una qüestió purament estilística, pel to del discurs en aquesta obra, hem optat per traduir-lo per l'avi Salsitxa.

En el capítol tercer de la quarta part (ibid., 650), apareix un personatge anomenat «le petit Sabot», sense cap informació metaonomàstica. Hem interpretat que es tracta d'un sobrenom i en català l'hem anomenat l'Esclopet.

<sup>6</sup> El diccionari Littré dona aquesta definició en la seva entrada *trouille*: «Nom local du résidu de la fabrication de l'huile de colza. Des trouilles de colza. Dans l'Avignonnais, marc d'olive». És a dir, que designa el rebuig, el que no és aprofitable. Per tant, podem dir que el significat d'aquesta paraula al segle XIX, dona malgirbada, o dona de mala vida, no té res a veure amb el de l'expressió francesa actual *avoir la trouille*.

En el capítol tercer de la cinquena part (ibid., 744) apareix un personatge femení anomenat la Sapin. L'autor no explica que aquest apel·latiu sigui un sobrenom, però l'hem interpretat així perquè és fàcil establir una analogia entre les fulles de l'abet (sapin) i les agulles que el personatge fa servir amb les seves clientes embarassades. En català el personatge ha estat batejat amb el nom de la Piveta.

Finalment, citem un breu fragment del capítol quart de la quarta part (ibid., 660), en el qual es parla del nou capellà acabat d'arribar al poble, i que demostra la intenció de Zola de provocar un efecte còmic amb els noms amb què batejava els personatges:

- «—Misère! C'est ça qu'il va se trouver à l'aise chez nous, alors !  
—Pour sûr! Et tu sais qu'il s'appelle Madeleine.  
—Non, Madeline.  
—Madeline, Madeleine, ce n'est toujours pas un nom d'homme».

### 3.3. Laurent Binet: *HHhH / HHhH*<sup>7</sup>

El títol de l'obra, que de fet és un sobrenom, no el trobem explicat fins al capítol cent vuit, on Binet (2009, 180) escriu: «“HHhH”, dit-on dans la SS: *Himmlers Hirn heißt Heydrich* —le cerveau d'Himmler s'appelle Heydrich...». La traducció catalana porta exactament el mateix títol.

A Heydrich el van batejar ben aviat amb un primer sobrenom que reflectia una particularitat de la seva veu. Així, llegim en el capítol quinze (ibid., 34):

- «Le petit Heydrich [...] possède une voix de crécelle qui lui vaut un surnom, le premier d'une longue liste: à l'école, on l'appelle “la chèvre”».

De la mateixa manera que l'autor ha traduït el sobrenom alemany en francès, per al text català hem fet el mateix (la Cabra). Una mica més endavant, en el capítol vint-i-u (ibid., 39), trobem: «...Un ami de la famille qui s'est lui-même surnommé “le démon des mers”...». En català hem traduït literalment pel Dimoni dels mars. Al capítol vint-i-nou (ibid., 53) l'autor esmenta uns quants sobrenoms de què va gaudir aquell terrible personatge:

- «Ayant eu vent que le chef du Secret Intelligence Service anglais se fait appeler M (oui, comme dans *James Bond*), il décide sobriement de se faire appeler H. C'est en quelque sorte son premier véritable *alias*, avant l'ère des surnoms dont il sera bientôt affublé: “le bourreau”, “le boucher”, la “bête blonde”, et, celui-ci donné par Adolf Hitler en personne, “l'homme au cœur de fer”».

Els sobrenoms, a més de M/H, han estat traduïts així en català: el botxí, el carnisser, la bèstia rossa i l'home amb el cor de ferro. En el capítol vuitanta-cinc (ibid., 134) apareix la variant «le bourreau de Prague», traduïda també literalment.

### 3.4. Velibor Čolić: *Jésus et Tito*<sup>8</sup>

Els sobrenoms abunden en aquesta obra, potser perquè és una mena d'autobiografia novel·lada construïda a partir dels records de la infantesa. Efectivament, ens adonem que molts dels sobrenoms esmentats per Čolić (2010) corresponen a companys de joc. N'hem seleccionat uns quants:

<sup>7</sup> Publicada per Grasset el 2009, aquesta obra va ser guardonada amb el Premi Goncourt a la Primera Novel·la 2010. Edicions de 1984 n'ha publicat recentment la traducció catalana.

<sup>8</sup> Publicada el 2010 per Gaïa Éditions, la traducció d'aquesta obra no és sinó un projecte a llarg termini. Nascut a Bòsnia el 1964, Čolić viu a França des del 1992. Va escriure les seves primeres obres en serbocroat i les féu traduir en francès. A partir del 2008, Čolić escriu directament en francès.

- «Le jeu s'interrompt soudainement, le jour où on casse le nez de Fido le Mouton.  
 — Quel con, conclut notre chef, Vlado le Sauvage.  
 — Il n'est plus le Mouton? je demande alors.  
 — Non, à partir d'aujourd'hui, il est con».

En aquest fragment (ibid., 13), no només cal pensar en un equivalent per als sobrenoms le Mouton i le Sauvage, cosa força fàcil, sinó que convé reproduir en la nostra llengua el joc de paraules Mouton/con. Oví/cretí és una possibilitat, però és evident que *oví* no és pas un mot igual de corrent que *mouton*... Ovella/trapella pot ser una altra opció, però remarquem la e oberta d'ovella i la e tancada de *trapella*, aleshores potser es podria pensar en Ovelleta/trapelleta. I de fet, en els capítols següents, aquest personatge ja no s'anomena le Mouton, sinó le Con: «...son prénom est Safet, mais tout le monde l'appelle Fido le Con». (ibid., 43). Tornem a comprovar que, igual que en l'obra de Charles Nodier, el segon sobrenom és el que s'imposa. També trobem una explicació per a Vlado le Sauvage (ibid., 15):

«Au début on l'appelait Vlado l'Indien. Mais, le jour où on a vu *Croc-Blanc* à la télé, on a décidé de changer son surnom pour Vlado le Sauvage.»

Un altre exemple:

«Il a le plus beau flingue du quartier, notre voisin Hasan Husenić, surnommé Hasan le Flic». (ibid., 18). Aquí, en no haver-hi un mot català per traduir exactament *flic*, es pot pensar en «Hasan el de la bòfia».

El sobrenom següent presenta una petita complicació:

«Jusqu'au jour où un garçon, Simo la Tripaille, ne rentre pas à la maison pour le dîner». (ibi., 21).

El text no conté cap explicació sobre el perquè d'aquest sobrenom, i es poden fer diverses interpretacions: *tripaille* significa el budellam, i per tant podem pensar en una persona obesa, en una persona que sempre té gana, en una persona que menja de tot i molt, que va sovint al lavabo, etc. Aleshores, aquest cas és força difícil de resoldre per al traductor amb només el text al davant; per sort, l'avantatge de traduir un autor contemporani és que el tenim a l'abast.

L'exemple que citem a continuació, en canvi, que indica una característica física del rostre, és ben fàcil: «...un certain Dedo Rogáč, surnommé Kurt Waldheim à cause de son nez...». (ibid., 22).

Tampoc no presenta cap dificultat el cas següent, que es pot traduir literalment:

«On le surnomme Ali la Tuberculose parce qu'il est maigre comme un clou et qu'il traîne une toux mûre et grasse, été comme hiver, tout le temps». (ibid., 34).

Observem que *la Tuberculose* és un sobrenom femení aplicat a un personatge masculí, fenomen força corrent en l'àmbit dels sobrenoms. En la citació que segueix, la informació metaonomàstica ens permet entendre el sobrenom amb què s'ha batejat el personatge, que caldrà deixar en la seva forma original, atès que es tracta d'una marca comercial. Aquesta informació suplementària és també molt útil per al lector, ja que la marca comercial és del tot desconeguda a casa nostra:

«Un ange basané a embrassé tout son corps, il est tout noir, comme le fond d'une vieille casserole. Vif et curieux, toujours en mouvement, come s'il boxait contre son ombre, on le surnomme Pips, le fameux spray de l'époque pour tuer les moustiques et les mouches». (ibid., 40).

L'exemple següent presenta una dificultat en no anar acompanyat de cap informació suplementària sobre el sobrenom:

«Son prénom est Baroukh, mais tout le monde le surnomme le Têtard.» (ibid., 45).

El text no conté cap explicació sobre el perquè de l'apel·latiu, i això crea una dificultat a l'hora de trobar un equivalent per a le Têtard, que pot tenir a veure amb una larva de granota o pot designar també una criatura, un marrec.

El paràgraf següent conté dos sobrenoms ben explicats que permeten trobar fàcilment els equivalents en la nostra llengua:

«...notre voisin Džemo Ramić dit le Renard. [...] Dans sa jeunesse, on l'appelait la Miette, tellement il était petit et fin. Après avoir ingurgité tant de bière et de raki, il est bien sûr devenu un peu plus rond, mais il est toujours frétillant et futé, tel un véritable renard» (ibid., 65).

L'observació anterior és vàl·lida per al paràgraf que segueix. Tots dos sobrenoms (la Sorcière/la Chouette) serveixen per reflectir les característiques físiques d'una persona i admeten una traducció literal. Observem també que és fàcil en la nostra llengua crear la variant del segon sobrenom amb l'adjectiu *vieille*:

«Toujours habillée en noir de la tête aux pieds, elle boit du raki et fume une vieille pipe. Dans son village, on la surnomme la Sorcière. À cause de ses yeux parfaitement ronds et d'un noir inquiétant, on l'appelle aussi la Chouette. Parfois on ajoute *la vieille* devant, parfois non». (ibid., 89)

I també podem aplicar el mateix per al paràgraf següent, tot i que no hi trobem el perquè dels sobrenoms:

«Le plus souvent, je traîne avec Esad, dit le Pigeon, Zoran le Tzigane et un gars costaud mais cool, Danko l'Ogre. [...] Moi, on me surnomme parfois le Ver de Terre. Mais depuis quelques mois j'entends plus souvent l'ironique "Poète". Accompagné d'un rire sarcastique et d'un boucan d'enfer». (ibid., 105).

En el cas següent, l'autor fins i tot comenta la idoneïtat del sobrenom, que es pot traduir literalment:

«On l'appelle Zdravko le Rat, même si sa petite tête est complètement aplatie comme celle d'une salamandre. Mais ses deux dents de devant sont énormes, on dirait des dominos. Donc le *rat* colle parfaitement». (ibid., 110).

També podem traduir literalment l'exemple que segueix, construït amb ironia:

«On le surnomme Ranko le Géant, tellement il est minable». (ibid.).

I també els següents admeten una traducció literal:

«Notre prof principale, Mamie Ortie, comme on la surnomme». (ibid., 127) (la iaia Ortiga).

«...notre barbier et coiffeur Hamdija surnommé le Lézard n'a pas avancé dans son savoir-faire». (ibid., 153) (el Llangardaix).

«Le caporal Zečević, alias le Lapin». (ibid., 173) (el Conill).

«Le patron Živorad, surnommé Žika la Seringue». (ibid., 175) (la Xeringa).

«...le soldat Telarević, dit le Bosniaque». (ibid., 177) (el Bosnià).

Finalment, un exemple que presenta una petita dificultat:

«Le soldat Šabani, surnommé Kokta parce qu'il ne picole jamais». (ibid., 173).



En aquest cas, ens cal informació sobre el nom Kokta per poder trobar un equivalent en la nostra llengua, i això és fàcil de resoldre en aquest cas fent una consulta al propi autor.

#### 4. Conclusions

Malgrat que el corpus de sobrenoms presentat no és gaire extens, i malgrat que parlem de dues llengües romàniques veïnes, el francès i el català, ens adonem que en la majoria dels casos és molt important conèixer la motivació dels sobrenoms del text original per poder-los interpretar i reproduir correctament en la llengua d'arribada. Com hem vist, una traducció literal no sempre és possible: així ho demostra l'exemple de *Fido le Mouton / Fido le Con*, on cal anar més enllà del sentit lingüístic i reproduir el joc de paraules (de sons) creat per l'autor; també és força il·lustratiu el cas de *la Trouille*, on cal descobrir què volia dir aquesta paraula en el context temporal de creació de l'obra. La majoria de les vegades el propi autor aporta la informació que ens cal per interpretar els sobrenoms (discurs metaonomàstic), però si no és així, no hem de dubtar a consultar l'escriptor quan això és possible (*le Têtard*, *la Tripaille*, *Kokta* només es poden interpretar amb l'ajuda de l'autor). En qualsevol cas, es pot afirmar que els sobrenoms, subconjunt particular dins el conjunt dels noms propis, no admeten les solucions que s'apliquen als noms propis en general, i que, en la majoria dels casos, en passar a una altra llengua no poden mantenir la seva forma original i prou, sinó que exigeixen ser traduïts, o adaptats, o completats amb una nota a peu de pàgina, per tal que el lector destinatari pugui copsar-ne tot el sentit i trobi en el text traduït la mateixa expressió de creativitat que hi havia en l'original.

#### 5. Referències bibliogràfiques

##### 5.1 Bibliografia impresa

- Corredor Plaja, Anna-Maria. 2000. La traduction des noms propres: l'onomastique de *Lettres de mon moulin* (A. Daudet) traduite en catalan et en espagnol. In: M.L. Casal Silva et al. (ed.). *La lingüística francesa en España camino del siglo XXI*, 307-316. Madrid: Arrecife.
- Corredor Plaja, Anna-Maria. 2002. Onomastique et traduction littéraire: analyse des critères suivis dans la version catalane de *Lettres de mon moulin* d'A. Daudet. In: Ana Isabel Boullón Agrelo (ed.). *Actas del XX Congreso Internacional de Ciencias Onomásticas, 1659-1670*. Santiago de Compostela: Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- Corredor Plaja, Anna-Maria. 2008. El valor del nom propi en la literatura: el contingut onomàstic de *Summa kaòtica*, de Ventura Ametller. *BISO*, 108-109, 133-142.
- Espinal, M. Teresa. 1989-1991. Sobre la traducción de los nombres propios. *Cuadernos de Traducción e Interpretación*, 11-12, 73-93.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. 1999. *Criteris de traducció de noms, denominacions i topònims*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Ionescu, Christian. 1993. Onomástica literaria. Dominio interdisciplinar, *BISO*, 54-55, 305-315.
- Méndez Ferrín, Xosé Luís. 2002. Une expérience de jeunesse, In: Ana Isabel Boullón Agrelo (ed.). *Actas do XX Congreso Internacional de Ciencias Onomásticas*, 33-46. Santiago de Compostela: Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- Miralles i Monserrat, Joan. 1996. *Onomàstica i literatura*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Moreu-Rey, Enric. 1981. *Renoms, motius, malnoms i noms de casa*. Barcelona: Millà.
- Moreu-Rey, Enric. 1987. Introducció a l'estudi del nom propi a la literatura. *BISO*, 29, 1-9.
- Moreu-Rey, Enric. 1995. Tipologia toponímica. In: Vicenç M. Rosselló i Emili Casanova (ed.). *Materials de toponímia*, vol I, 45-52. València: Denes / Universitat de València / Generalitat Valenciana.

Perea Simon, Eugeni. 2006. El nom fa la cosa: Onomàstica i literatura, *BISO*, 100, 11-38.  
 Vidal Collell, M. Àngels. 1995. Toponímia i literatura, In: Vicenç M. Rosselló i Emili Casanova (ed.). *Materials de toponímia*, vol I, 89-100. València: Denes / Universitat de València / Generalitat Valenciana.

## 5.2 Webliografia

*Llibre d'estil de la Universitat Pompeu Fabra:*

<http://www.upf.edu/leupf/11trad/1018.htm> (consulta: 13/07/2011).

*Llibre d'estil de la Universitat de Girona:*

[http://www.udg.edu/LinkClick.aspx?fileticket=\\_TxzJVUa00A%3d&tabid=15621&language=ca-ES](http://www.udg.edu/LinkClick.aspx?fileticket=_TxzJVUa00A%3d&tabid=15621&language=ca-ES) (consulta: 13/07/2011).

*Criteris de la Universitat de Barcelona (CUB):*

<http://www.ub.edu/criteris-cub/> (consulta: 13/07/2011).

*Enciclopedia Catalana. Llibre d'estil (Mireia Sopena):*

<http://editor.enciclopedia.cat/ajuda/Llibreestil.pdf> (consulta: 15/07/2011).

*Llibre d'estil de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA):*

<http://esadir.cat/convencionsllenguatge/traduccion> (consulta: 14/07/2011).

*UOC. Servei lingüístic. Criteris de traducció al català:*

[http://www.uoc.edu/serveilinguistic/criteris/convencions/criteris\\_traduccion.html](http://www.uoc.edu/serveilinguistic/criteris/convencions/criteris_traduccion.html)  
 (consulta: 15/07/2011).

*Llibre d'estil de Vilaweb.*

[http://www.onda.es/c/document\\_library/get\\_file?uuid=2b40d9a6-b10b-44bc-9a9c-6965756da1c6&groupId=10124](http://www.onda.es/c/document_library/get_file?uuid=2b40d9a6-b10b-44bc-9a9c-6965756da1c6&groupId=10124) (consulta: 15/07/2011).

M. Teresa Espinal: *Criterios lingüísticos para la traducción de los nombres propios al catalán:*

<http://www.euskaltzaindia.net/dok/euskera/50014.pdf> (consulta: 18/07/2011).

XMLittré v1.3:

<http://francois.gannaz.free.fr/Littré/accueil.php> (consulta: 20/07/2011).

## 5.3 Obres literàries de referència

Binet, Laurent. 2009. *HHhH*. Paris: Grasset.

Binet, Laurent. 2011. *HHhH*. (edició i traducció d'Anna-Maria Corredor). Barcelona: Edicions de 1984.

Čolić, Velibor. 2010. *Jésus et Tito*. Montfort-en-Chalosse: Gaïa Éditions.

Nodier, Charles. 1982. *La Fée aux Miettes. Smarra. Trilby*. (éd. de P. Berthier). Paris: Gallimard.

Nodier, Charles. 2008. *La Fada de les Engrunes*. (edició i traducció d'Anna-Maria Corredor). Barcelona: Edicions de 1984.

Zola, Émile. 1966. *Les Rougon-Macquart*. (éd. d'H. Mitterrand). Paris: Gallimard, col. Bibliothèque de la Pléiade, vol. IV.

Zola, Émile. 2012. *La Terra*. (edició i traducció d'Anna-Maria Corredor). Barcelona: Edicions de 1984.

Anna-Maria Corredor Plaja

Universitat de Girona

[annamaria.corredor@udg.edu](mailto:annamaria.corredor@udg.edu)